
Արա Գեղեցիկ

Անհրապակե

Գրի առաջ - Ե. Լալայան

Թիֆլիս 1902

Solar Anamnesis Edition

CC0 1.0 Universal

Բովանդակութեան աղյուսակ

1	3
2	4
3	5
4	6
5	7
6	11
7	12
8	13
9	14
10	15

Ասր շէար...

I

Հարցի դարերը առաջ ապրում էր Լեւոն Մանուկը՝ Վառձախում: Այս ատիժի պէս վաղ էր, և սորը չէր հնարաւորում էր իր երկիրը կոտորել իշխաններին դէմ: Սակայն յանկարծ կորացան նրա աշխարհը, կորուսեցան բազմազան և նա պարպուեց իր լեռնային պարտաւոր դաշտը:

Հարցի իշխանները եկան Քանային, շար կատարեցին փորձերն իրենց Հնարագիտութիւնը, սակայն ոչնչով չկարողացան օգնել, Լարձոն պարզեց առաջ և ունի շը կարողացան նորից արժանացնել նրան:

Յոսաւար նարաթ էր Լեւոն իր իշխանի վրայ, նրա երեւոյրը շրջապատել էին նրան, երբ յանկարծ ներս մտաւ մի անկարծ ժերոնի, խորը գլուխ քոտեց նրան և ասաց. «Թագաւորն ապրած կ'ենայ, և գրայ աշխարհի տեղը, այդ միայն Համերամ Մանուկն ուսուցիչ կը գրանդի, Սան շար ճեռոն չէ այստեղից, ոչ արկի մենին, որ բերէ: Լարձոն տեղը կը բժշկէ ինչ աշխարհ և վեղ կ'երթասարդացնէ:»

— Դժոխար տեղ առաջարկեցիր, ով ժերոնի, պարասխանեց Լեւոն, մի ինչ շարքէս որ էս ու Համերամ իշխանացած էնի, մի ինչ յայտնի չէ, որ Համերամ ուսուցիչ է յանկարծել իմ որդուն՝ Գեղեցիկ Լարային: Ո՛չ, ո՛չ, ճեռոնից, գնա՛, Համերամ ինչ տեղ չի գրաւ:

Դորս եկաւ ժերոնի յոսաւար, քիտոր. ո՛ր ժան աշխարհն է, ո՛ր ժան ջանի իշխան էր նա ապրուածներէ իմանալ ու այդ նշանաւոր տաղ քնի՞ր և սակայն այժմ, փոխանակ վարչապետելու, արտա ժոնով էր արժանի իր:

Չէր ունի ճեռոնի ինչ չէ, Լեւոն Գեղեցիկը, Լեւոնի կրտսեր որդին, նա, որ շինարի Հասակ ունի և նազելի տեմէ, շո՛վեց Հօր առաջ և ասաց.

«Թո՛յլ քոն ինչ Հայրիկ որ ինչ գնամ Համերամի մօր, է՛ս միայն կարող եմ այդ տեղը նրանից ինտրել:»

— Ո՛հ, ո՛չ, պարասխանեց Լեւոն, աշխարհ և ոչ ոք կորցնելուց յետոյ, կ'ենի յոյն էլ չէ՛մ ուսուցիչ և կորցնել. Համերամի ճանկն ընկնելուց յետոյ այլ ևս դոն չէս կարող անալ վերադառնալ:

— Երդոնով եմ վեղ, Հայրիկ, որ ինչ ասոր-աթները շէն քնորինել Համերամի սրով մեռնել, պիտի վերադառնամ աշխարհի տեղով: Օրճնի ինչ և քոն սորտ:

— Թող օրճնութիւնս լինի վեղ պաճարան և արձայական սորս վեղ պաշտպան: Գնա՛ և մի՛ մոռանար երդոնդ:

Համբոնեց Լեւոն Հօր յեռի, առաւ արձայական սորը, կապեց մեջին և դորս ինտր:

Երկու եղբայրները ճեռնեցին նրան, չկամենալով յետ մնալ եղբորից իրենց տեղի Հայրը և գրայած սերը արտայայտելու:

Լեւոն Գեղեցիկի անանգովեղը պարտեց ինչ Սաճակ Սաճարեան Հարի-րամեայ ժերոնին: Աս մի աշխարհ, Հանճարեղ, կարեցի է շար տեղի ճանապարհորդութ և այժմ Ուսուցիչի գիտն ասպարանած: Եյս անանգութիւնը նա լսել է Մոն-Վաղախում: Եյս ժերոնին ինչ անգրագետ է, բայց շար տեղի ճանապարհորդութ լինելով սովորել է պանական բարբառներ, և խօսելիս բոլոր խառնում է: Ի նկար անելով, որ այդ խառն լեզուները ուսանական տեղափոխի չի կարող որեւէ նշանակութիւն ունենալ, էս նրա պարտածը բառացի գրի առնելուց յետոյ գրականի վերածեցի, պաճարեց իմ նրա ոճը, պարտելու եղանակը: Յանկար էր, որ սրա վարձանները գրի առնուէին, ոչ ապրութիւն տարջնելով Լեւոնի սպանման պարտութեան վրայ, — ինչ և Լեւոն անանգութիւնը մնացած լինի մեր մեջ:

Ճամբայ ընկան երեկ եղբայրները գնացին: Գնացեն, գնացին շարն ու խնջը Ասրո-ած
Գիբե, ղերջապէս Հասան մի բերդի: Մայեցին արեան, որ դրան ղերե մի պարզգամբ է
շինած, որի ղրայ լաի կորո մի աղջեկ նարած: Ձայն րո-եցին և խնդրեցեն, որ դո-ո-ը
բանայ և Ասր Ժո- ճամբորդներին ներս առնէ, Հանգարանալ ո- րեղ րայ:

— Հետացե՛՛վ այսրեղից, Գոչեց աղջեկը, եթէ թանգ է յեզ յեր կէանէր. Հիմա ո-ր
է ո-ր չէ կը Գայ այս բերդի և իմ րեը դեր և յեզ բոլորիդ կորկաոր կանէ:

«Մի այդչափ Հողար, պարասխանեց Արան, բաց արա դո-ո-ը, մեզ պաշտպանելը մեր
Գործն է:»

Աղջեկը բացեց դո-ո-ը, ներս առա- նրանց և արդաստ-ելով պարմեց, որ իրեն
փախցրել է դեր և բանարկել Այդ ամայի բերդո-մ:

«Այոք ո՞ր կողմն է գնացել նա. Հարցրեց Արան:»
— Դեպի արեմո-դի, պարասխանեց աղջեկը. որի անո-նը Խազալ էր:

«Որեմն արեւելիից կը վերադառնայ:» Հեթեպրեց Արան:
— Ի՞նչ արեւելիից, Հասարարեց Խազալը:

«Ա-, սոսց Արան, գնանի, մի պարաս- Հաց րո-ը յեզ ո-րեմի, իսկ դո- բարչրացի
պարզգամբ և երբ նա Գայ, մեզ իմացրո-:»

Խազալը րարա- նրանց ներս, սփո-ոցը փո-եց, զանազան որսերից պարասորած
կերակրներ դրեց նրանց առաջ և ինիք բարչրացա- պարզգամբ:

Երեկոյեան, երբ արեւ մայր էր մրնո-մ. Խազալը նկարեց, որ արեւելեան կողմո-մ
մի աՀագին փոթորիկ է պրծել և դեպի բերդն է զալիս: Իսկոյն իմաց րո-եց Արային, որ
դեր Գալեա է: Արան անմիջապէս վերցրեց ի-ր Հօր սո-րը և պարո-երելով եղբայրներին
Հան, դիսար նարել իրենց րեղերը, դո-րս թո-ա- և դեմովորեց դեին:

Սա զարմացած բացականչեց «Ես դնացել էի որս որոնելո-, մրնչդեր ուրը ի-ր ոքով
իմ դո-ոն է եկել:»

Իայց Հաղի- նա կարողացա- ի-ր յեո-իը բարչրացել, երբ Արայի սո-րը շողաց
նրա զլիի վրայ: Լա ագին աշիերով րեա- Խազալ, որ արեան Հեղեղ է պրծել. դեր
երկո- կորո եղած րապալ-ո-մ է և Արան, արի-նոք սո-րը յեո-ին դեպի իրեն է զալիս:
Անմիջապէս ո-րախո-թեան աղ աղակներով վայր վապեց պարզգամբեց և փաթաթո-ելով
Արային, Համբո րեց նրա սիրոր: «Ազարեցեր կէանիս, զոչեց նա էս ինն էմ:»

— Ո՛չ, դո- մեծ եղբօրս էս, պարասխանեց Արան, և յեո-ից բըոնած բերեց, րո-եց
մեծ եղբօրը:

Սորից սփո-ոցը փո-ո-եցա- և ո-րախո-թեան աղ աղակները մինչ և լոյս թնդացրին
բերդի Ժայո-ոք պարիսպները:

— Լո-սացա-ը Արան վերցրեց ի-ր սո-րը և միջակ եղբօր Հեր ո-պեց ճանապարհ
ընկնել: Ա-ադ եղբայրը կամեցա- Հերը կնալ, բայց Արան արգիլեց նրան, սսելով. «Սաց,
որ Հարսիս Խնամի րանիս:» Խազալ կրկին փարեցա- նրան և լալագին սոսց:

— Թող աշիերիս արցո-նիները կէանիիդ փրկո-թեան պարճա- լինին, լարով գնաս
բարով Գաս:

Երկու- եղ քայրնէրը նորից ճանապարհ ընկան գնացին: Հար սարէր, չորեր անցան, շար ճանապարհ կրրեցին, վերջապէս եկան Հա սան մի նոր բերդի: Այստեղ Լա, դրան վերև մի պարզ պամբ էր շինուած, որի վրայ մի Հի-րի փերի, Լո-սեղէն աղջիկ կանդնած:

«Թշո-սո-ական Ադամորդի, յայն սո-եց աղջիկը, այդ ինչպէս դո-վ չէր որվո՞վ եկել է՞ ընկնել ո- այն Գազան տէր շեռի, որ ինչ յափշտակեց Հօրս Գոկից: Փախէ՞ պարո-եցէ՞, իսկ ժամանակ կայ:»

— Այդ դեռ ինչպէս բան է, ասաց Արան, արի դո- դո-որ բաց, էս դեռ Հեթ բա, եկամ կըլ ինիմ, մեր կեանքն էլ կապարեմ, իսնն էլ:

Աղջիկն իջա- դո-որ բացեց և Արայի աշիւրին ո- երեւին նայելով Հիացա-: «Թո՞ղ ինչո՞ւ չարաչար մաւո՞վ սպանէ ինչ զ ու՞ր էմ վեղ պէս մի երիտասարդ տեսնել ո-ս, ասաց նա և Համբո-րեց Արայի կո-րծի, ներս ցարայ և Հի-րասիւրեց:»

Երեկոյնան մօր աղջիկը զիմեց Արային, ասելով, «Ի՞նչ ի զալ ո- ժամանակն է, ինչպէս պէտք է բարեկամանաւ Հեթը, որ ի՞նչ չէր կեանքը ապարե՞վ և ի՞նչ իմը:»

— Դո- բարձրացիք պարզ Գամբ և երբ Գայ ինչ իմաց դո-ր, էս բարեկամանաւ ո- եղ անակը շար Լա- զիտեմ:

Աղջիկը բարձրացա- պարզ Գամբ և կարճ միջոցից յերոյ յայն դո-եց. «Լա սե ամպի պէս Գալիս է դեռ:»

Արան իսկոյն սո-րը կաղեց մեջիւր և դիմա-որեց այդ սե ամպին և ասաց նրան. «Բարե լինի տես-ի-ններս, բարեկամ:»

Ապրազեց դեռ և սե ամպի միջից որոցայ. «Ո՞վ էս դո-, սորո ադամորդի, որ վեղ ինչ բարեկամ էս կոչ ո-մ, շար ժամանակ է, որ մարդո- մսի կարօր էմ:»

— Բարեկամ-ի-նն չընդո-նեցիք սո-րս ընդո-նիք, ասաց Արան և մի Հարո-սածով երկո- կրոր արա- նրան:

«Թե վաջ էս մի Հարո-սած էլ դո-ր, Գոչեց դեռ վայր Գլորո-ելով:»

— Մօրիցս մեկ էմ եղել,² Հարո-սածս էլ մեկ պիտի լինի պարասիանեց Արան, որովՀեթի- եթէ երկրորդ Հարո-սածը ցար, դեռ նորից կը կենդանանար:

Արի-նախախտ սո-րը յե-րին վերադարձա- Արա. նրան դիմա-որեց աղջիկը և Համբո-րեց սիրտը: «Բախար-որ էիք, ասաց, Արա և էս կո-զեմ ա-ելի բախար-որացնել վեղ, այսո-Հեթի դո- իմ Հարսս կը լինիս:»

— Ինչպէս ի՞նչ Հարսդ, էս իսնը կո-զեմ լինել:

— Ո՞չ, պարասիանեց Արա, իսնի որ մեծ եղքայրս ամո-սնացած չէ, ինչ վայել չէ ամո-սնանալ:

«Թող ի՞նչ կամիք լինի» ասաց աղջիկը:

Արան ցարա- նրան բերդը և դո-եց եղբօրը: Ամբողջ Գիշերը կերան, ո-րախացան: Աո-սօրեան Արան կամենո-մ էր ճանապարհ ընկնել: Աղքայրը պարասիանեց նրան ընկերակցել ո-:

— Ո՞չ, ասաց Արա, վեղ Համար պակաս-ի-նն է, ինչ Համար ամօթ, որ դո- ամո-սինդ ո- իմ Հարսը մենակ իողնէս և Հեթս Գաս:

Աղքայրը Հնազանդո-եց: Աղջիկը Համբո-րեց Արայի սիրտը և արդասո-ելով ասաց. «Աշիւն արցո-նվնէրը իող Լո-սա-որեն ի՞նչ մո-թ ճանապարհները:»

Արան բաժանո-եց և միայնակ ճանապարհ ընկա-:

²Այսինքն մի անգամ էմ ծնո-ել:

Միայնակ ճանապարհ ընկա՝ Արա Գեղեցիկ ու Գնաց: Գնաց, դնաց շարն ու ընչն Ասրո-ած Գերե, վերջապէս Հասա՝ մի Հրաշալի մարտապէսն, որի մի ծայրում, փոփոխի ծայրի վրայ, մի Բերդ էր Բարձրանում: Արան մօտեցա՝ Բերդին և արևա-դրան վերև, պարզ դամբում մի «Լոսնի նմանակ» աղջիկ որի աչիւրը «փայլում էին առաօրո-այ Արո-սակ ապրդի պէս»:

Աղջիկը Արային նկարելու պէս՝ «Խեղճ երեքասար, Գոշեց, ճանապարհդ կորցրել է՞ս, որ եկել ընկել էս դեռ և կէանձիդ վախճանի սահմանը: Շրայլի ր, Հեռացիր այսրեղից և ապարի րնչպէս ինչ, այնպէս և իմ կէանձը: Եօթ Գլխանի դեռ ուր է ուր չէ կը գայ և մեծ պարսառը ականջդ կը թողնէ»:

— Շար խօսել Հարկա՝ որ չէ, էկ դո՛ւ դո՛ւր Բաց, էս Գերեմ ի՞նչ դեռ վարո՛ւել:

Աղջիկը Բացեց դո՛ւր, և Հիանալով Արայի Գեղեցկութեան կրայ, աղի արցո՛նձ թափեց, ասելով. «Ես մաճս սիրով ընդունեցի, Բայց ի՞նչպէս մի այսպիսի երեքասարդ դեռն կերակուր պիտի դատնայ»:

— Ե՛րբ կը գայ այդ դեռը, Հարցրեց Արա:

«Հիմայ Հենց ժամանակն է. որսի է Գնացել»:

— Դե՛հ ուրեմն, թող ինչ մի ձի շ Հանգստանամ, իսկ դո՛ւ Բարձրացիր պարզ դամբը և երբ գայ ինչ իմաց արա:

Աղջիկը Բարձրացա՝ պարզ դամբ և սկսեց նայել դեպի Հիւսիս, որովհետեւ դեռ առաօրեան դեպի Հարա՝ էր Գնացել և Հիւսիսից պիտի վերադառնար: Շար շանցա՝ յանկարծ մի զարհուրելի կրակ երեւցա՝, որ մի ծայրը երկինք միւր Գերեին խորո՛ւով գալիս էր: Իսկոյն աղջիկը իմացրեց Արային, որ դեռ գալիս է: Բաշեց սորը արի Արան և վազեց դեպի դեռ: Սա, երբ արևա-այդ ատամորդո՛ւն, անորժակը Գրգռո՛ւեց, թո՛ւր վազեց Բերանից և այնպէս կրճարացրեց պարսառը, որ կարծես կայծակից ու որոտաց: Սարսափեց Արա, Բայց ոչ ժը Հա-ա՛խեց, վրայ վազեց և ի՛ր Հօր թրի մի Հարո-ածով թոցրեց դեռի եօթ Գլո՛ւնն էլ: Իսկոյն արևան վրակներ սկսեցին քշիւել և դեռ թա-ագլոր Գոշեց. «Ջարկ, մի անգամ էլ զարկ, որ մաճս շո՛րով անցկացնեմ»:

— «Մօրիցս մեկ էմ եղել, Հարո-ածս մեկ պիտի լինի» պարսառանեց Արան, և դարձա՝ դեպի Բերդը: Աղջիկը դեմ վազեց նրան և արցո՛նձի փոխարէն մարգարիտներ թափեց աչիւրից: Ուրան զո՛ւարթ վերադարձան Բերդը, և նարան Հանգստանալու, մի կորր Հաց ուրելու:

«Ապրիշս ասաց աղջիկը կո՛ւլէի Գերեմալ թե՛ ո՛վ էս դո՛ւ ի՞նչ է ի՞նչ անո՛նը»:

— Ես Արամ թագա՛որի որդին էմ և անո՛ն Արա է՛ս իսկ դո՛ւ ո՛վ էս և ի՞նչ է ի՞նչ անո՛նը:

«Ես էլ Բո թագա՛որի աղջիկն էմ, անո՛նս Ջո՛ւարթ է՛ս, անօրէն դեռ փախցրել էր ինչ Հօրս քանից, Բայց դո՛ւ իմացել էս Հօրս պարսո՛ւթի-նը, Գերե՛ս ինչ է Հա-լո՛ւնի թո՛ւրը»:

— Ո՛չ պարսառանեց Արան, ոչ ինչ չէմ լսած, պարսի ր իմանամ:

«Լա՛ւ» ասաց Ջո՛ւարթը և սկսեց ի՛ր Հօր պարսո՛ւթի-նը:

Ժերացել էր, և շկարողացա՝ քանել այս վիշտը, անկողին ընկա՝ և սկսեց քանջո՞ւել: Մաճո՞ւն օրերը մօտեցան, Մանազկերտի շորս բլո՞ւրների վրայ բերդեր էր շինել: Երեվը եղբայրներին իսկ շորերո՞ւրը ի՞ր Ըամար մի օր նա կանչել է ի՞ր որդիներին, քո՞ւել է ի՞րա՛վանչի՛րն մի բերդ, օրձնել և ո՞ղարկել իրենց բերդերը: Երբ Ըի՛անդո՞ւնը ծանրացել է, կանչել է մե՛ծ որդո՞ւն և ասել. «Մաճո՞ւնիցս յեքո՞յ շար կո՞ի՛ններ կլինին այս լո՞րի պարճառով եղբայրներդ մե՞ջ, ո՞ւրի վերցո՞ւ, քար ծովը չգի՞ր:»

Եղբայրս ասել է լո՞րը, Գնացել ծովի ասի, փորձի Ըամար խրճի է մի խարի և քեսել է, որ լո՞րը պանրի պէս կարել է խարը, ասիտասացել է ծովը չգի՞ր, դրել է մի խարի քակ և Գնացել ասել Ըօրս, թե՛ չգի՞ց ծովը:

— Ի՞նչ եղա՝ ծովը, Ըարցրել է Ըայրս, էրբ չգի՞ցի լո՞րը:

— Ոչինչ չեղա՝ պարասխանել է եղբայրս:

— Ուրեմն չես չգի՞լ. Գնա իսկոյն յեք բեր, պաճանջել է Ըայրս:

Եղբայրս, ասաց Ջո՞ւարը, վերադարձրել է լո՞րը և Ըայրս յանջնել է միջակ որդո՞ւն, պարո՞ւրելով, որ անպարճառ ծովը չգի՞: Մակայն նա ևս լաճարել է և խափել Ըօրս, թե՛ պարո՞ւրը կարարել է: Հայրս նոյն Ըարցր քալ ով՛ իմացել է ճ շմարդո՞ւնը և յեք է պաճանջել, յանջնել փո՛ղ որդո՞ւն: Փո՛ղը եղբայրս ո՞ղարկ քարել է լո՞րը և չգի՞լ ծովը. իսկոյն ծովը կարաղել է և սկսել դեպի երկինձ նեղել Գալ աններ և չկներ: Եղբայրս դարձո՞ւրած վալել է Ըօրս մօք պարմել նրան, թե՛ լո՞րը ծովը չգի՞լին ինչպէ՞ս կարաղել է և Գալ աններ ո՞ չկներ դեպի երկինձ չգի՞լ: Հայրս օրձնել է նրան, ո՞ ճըշքո՞ւնը կարարել է ի՞ր Ըրամանը և Ըանգիսը Ըոգին ասանդել: Թո՞րը ծովը չգի՞լ օրը ո՞րբէք է եղել, ո՞ւրի և մինչև այժմ ամէն ո՞րբէք ծովը որդո՞ւմ կարաղ ու՞մ և երկինձ է նեղո՞ւմ, իսկ մի՞ն օրերը խաղաղ է:

Աճա՛ այս է իմ և իմ Ըօր պարմո՞ւնը, ասաց Ջո՞ւարը, Ըիմայ Ըերը խնն է. դո՞ւել պարմի՞ր, թե՛ ո՞վ էս, ո՞ւմ որդին էս:

— Իմ պարմո՞ւնի՛նս կարճ է, պարասխանեց Ըրս, ևս Ըայրս Ըրամ լաճա՞նրի որդին էմ, անո՞նս Ըրս է: Հօրս ասի՞րը կո՞րացել էն, ասացին, թե՛ միակ դեղը Ըամերամի մօք կայ, ո՞ւրի և էս գնո՞ւմ էմ նրա մօք այդ դեղը բերելո՞ւ:

— Ըամերամի մօ՞ք, բացականչեց Ջո՞ւարը, վա՛յ ինչ դո՞ւ այլևս չես վերադա՞նայ, նրան քեսնելով կը մոտանաս Ըօրդ էլ, ինչ էլ:

«Երբե՛վ պարասխանեց Ըրս, լո՞ղ վկայ լինին ասքո՞ւմը, որ նոյն իսկ Ըամերամը չի կարող իլել ինչ ի՛կ անից: Դո՞ւ իմ Ըարանացո՞ւն կը լինի. կ'պասես վերադարձին:»

Վերջապէս որշ գիշերը նրան՛վ պարասքո՞ւնեցան վնէլո՞ւ: Ըրան մերկացրեց լո՞րը և Ըրեց իր և Ջո՞ւարի անկողնի միջև ո՞ չնէց:

Ասա՞օրը վաղ վեր կացան և Ըրան պարասքո՞ւնեց ճանապարհ ընկնելո՞ւ: Ջո՞ւարը փորձեց նրան յեք պաճել և էրբ շաջողացրեց, «Մենե՛ լսի՛ր ինչ ասաց, և Գնա ինչպէ՛ս ի՛կ կասեմ: Երե՛վ օր Գնալո՞ւց յեքո՞յ պիտի Ըասնիս մի լերան, որի այն կողմը Աանի սաճանն է, այս կողմը Հայաստանը: Երբ կը բարձրանաս լեառը կը քեսնես մի սաղարթախիս աճաբին ծառ, որի կոճղի մօք մի սպիտակաճեր ծերո՞ւնի է նարած: Չը լինի՞ թե՛ ասանց ծանօթանալո՞ւ այդ ծերո՞ւնը Ըեր անցնիս դնաս: Ասա՞ջ բարե՛ քո՞ր: Տեսար շառա՞ս բարե՛դ, երկրորդ ամբամ բարե՛ քո՞ր, «բարի քեսո՞ւնի՛ններս» ասա, ծերո՞ւնի: Տեսար դարձեալ շառա՞ս, երորդ անգամ բարե՛ի և Ըայր կոչի նրան: Տեսար այս անգամ էլ բարե՛դ շառա՞ս, բալո՞ւնի՛րդ Ղօրացրո՞ւ, քես այսպէս և նեղո՞ւր ծերո՞ւնը գիշերը, և արմո՞ւնը բո՞նելով որ՛վան որ ո՞յժ ո՞նիս՝ սեղմի՛ր: Բա՞ջ էս, ո՞ խաջ պիտի մնաս: Ծերո՞ւնին ասա՞ջ պիտի խասի Ըեադ և ասե, թե՛ ի՛նչ է ինդի՛րդ, թե՛ն ի՛կ պէս շար երիտասարդ կորսնցրել էմ, սակայն ի՛կ պիտի ասարեմ ո՞ ինդի՛րդ էլ

պիտի կատարեմ: Այդ ժամանակ յայտնիք նրան ճանապարհորդութեանդ նպատակը և
Ընդհանր նրա խորհրդին:»

— Ըստ լա— պատասխանեց Արա, մնա Քարով ասաց և ճանապարհ ընկա—

Երեկ օրո—այ անխնջ ճանապարհորդութեանից յետոյ Արա Գեղեցիկը գնաց
Քարչրացա— մի Քարչր լեառ և տեսա— աճազին ծառի կոճղի մօտ մի թերոնի մտրած:
Ջո—արբի պարտեղի ճամբար երեկ անգամ Քարի տո—կո նրան, Հայր կոչեց և երբ
Քարի շատա— նեպո—կո տրեկը և Քոլոր ո—ժով սեղ մեկ նրա արմո—կները:

Ալբրջապէս թերոնին խօսեց և ասաց. «Ի՞նչ է խնդրոյդ, ասա, ի՞նչ պէս շար
երեքասարդներ եմ կորսնցրել, միայն ի՞նչ պիտի սպարեմ և խնդրոյդ էլ պիտի
կատարեմ:»

— Խնդիրս, ասաց Արա, Ըամերամ թագո—ճո— մօտ Հասցնելն է, որպէս ի նրա մօտից
Քերեմ կո—րացած Հօրս աշխիւրդ երեղը:

— Դժո—արին քան խնդրեցիր, պատասխանեց թերոնին, Բըռ—չո—նը ի—ր թեո՛վը
օջը ի—ր պորտով շէն կարողացել Ըամերամի երկիրը մտնել. որովհետեւ ինչ պէս շարս
պաճապան ո—նի ի—ր սաճմանի վրայ: Չորրորդը ես եմ և մեր յետ—կից ոչինչ չի կարող
սպրտնիլ: Ի՞նչ ես ի՞նչ խոստացայ չը վնասել, դո— ինչ Ընդ մարտավարի վարո—կցար,
և ես կը ներեմ ի՞նչ, որ իմ երեկ ընկերներին սպանել ես. մենի Քոլորս էլ կանարդներ
ենի և ինչ կերպարանի կամենանի, կը ընդո—նենի, նրանի դե—կերպարանի էին մտել
սաճմանը լա— պաճապանելո— ճամբար: Այժմ դո— Քարչրացեր ծառը և 40 տերև վաղեր,
Քայց զգո—շացի՛ր ա—ելի վաղելո—, յետոյ իջեր և աջ յետ—կից մեջ Քեր ինչ տերևները:

Արան իսկոյն Քարչրացա— ծառը, 40 տերև վաղեց և աջ յետ—կից մեջ գրած Քերեց
թերոնն—ն: Սա փնջեց Քոլորը, աջ յետ—կից առա— յախ յետը. յախ յետ—կից աջը, կրկին աջից
յախը և սպա տո—կո Արային որ յախ ծոցը դնէ: Արան կատարեց թերոնն—ն Հրամանը:
«Նիմա, ասաց թերոնին, աջ յետ—կից դար յախ ծոցը և մի տերև Հանիր, միայն չը
վախենաս, վաջ եղեր, ինչպէս էիր: Մտնիցդ շար Քաներ մի՛ անցնիր, սերելները յիջեր,
չը խօսեա, այժմ դիր տերևը շրթո—նիներեդ մեջ: Արան դրեց տերևը շրթո—նիներե
մեջ և իսկոյն աշխարհն սկսեց աշկի առաջով անցնել, աճա ի—ր Հայրը Արամ, կոյր,
դոդդոջո—ն անցա— առջե—կից աճա եղ Քայրները, ո—րախ զո—արթ իրենց կանանց Ընդ և
աճա Ջո—արբը, թախիծն երկուն, իրեն իրարելիս: Ո—ւեց Արան խօսել Ջո—արբի Ընդ,
Քայց յիջեց թերոնն—ն պարտեղը և իրեն զսպեց:»

«Աճա գալիս է Ըամերամ թագո—ճին, ասաց թերոնին, կո—ւեա տես, միայն չը ինի թե
Գեղեցիկութեանից Հրապո—րո—ած Ընդը խօսեա Տէսա՛ր:»

— Ը՛լ տեսայ...

— Տեսնելդ քա—ակա՛ն է:

— Ո՛չ, ո՛չ, պիտի գնամ դաճի վրայ նպատ ինչանեմ:

«Ըստ, ասաց թերոնին, ճանապարհը Հիմի Քայց է ին առաջ. գնա՛. մի օր գնալ ո—ցդ
յետոյ կը Հանդիպես պաճապաններին, որոնի կը տեսնեն ի՞նչ և կաշխարհն Քոնել. դո—
Հանիր մի տերև ծոցիցդ և շրթո—նիներովդ Քոնիր, նրանի իրար կը խառնո—նին, ի՞նչ
կորոնեն, դո— նրանց կը տեսնես, նրանի ի՞նչ շէն տեսնիլ վերջի վերջոյ նը րանի կը
Համոզ ո—նին, թե այդ մի երևոյթ էր որ տեսան, որ իսկապէս մարդ չերեաց նրանց մեջ:
Մինչև Ասն Հասնելո— ճամբար եօթ կարգ պաճապաններից պէտք է անցկենաս, սմեն
անգամին Հին տերևը նեպեր, նորն առ շրթո—նիներեդ: Երբ կը Հասնես Քերդին, ո—ջից
կէս գիշերին գնա զո—րան առաջ կանգնիր, պաճապանները ինչան ինչ լինին, միայն մինը
ներար, մինն էլ դո—րան արթո—ն Հսկելիս կը լինին, երբ նրանի ի՞նչ տեսնեն, Հանիր
տերևը և շրթո—նիներեդ առ, նրանի իսկոյն իրար կը խառնո—նին, ո— նորից կը դադարեն,

երևնոյ տեղերը կը կանգնին: Եյտ ժամանակ մի մի տերև ել կը Հանէս ծոցիցդ, դոսն երկո՛ւ փե լկերի մեջ կը խնայ, դոսը կը Քացո՛ւ, առաջ կերթաս: Պաճապանները միմեանց կը խառնո՛ն, Քայց լեզ շէն տեսնիլ, դոս շրթո՛ն լից տերևը վայր կը չգետ, նորը կաննէս, այս պէտով առաջ կերթաս, Համերամի պալապի ընդարշակ սրահները կանցնէս, կը մտնէս ննջարանը: Քառասուն նախշտներ կը Հանդիպէն լեզ, շը լինի թե նրանց տեսնելով ինչի՛ց թոցնէս: Սորից փակեր դոսը մի նոր տերև թոշի ու կայրո՛ դոսն յետե՛ նա ինչի՛ն իրեն կը փակո՛ւ: Սախշտները իրար կը խառնո՛ն, Քայց դոս շատրըրո՛ւն մի դարչնի, կընայէս կը տեսնէս Համերամ պատկաթ, որներին և սնարի մօր մի մի թանգագին լարերի ջաճեր են վառո՛մ, իրախանչի՛ր լար իր յարոկ լոյսն է արշակո՛մ և Քոլորը միախառնուելով տի՛րիչ պապոսո՛ւն են թողնո՛մ Մի՛ մօրենար անկողնին, ո՛ղ զակի գնա՛ սնարի մօր, մի տերևով Քաց այնպէղ դրաթ արկղը, որ լի է թանգագին ակներով և Հրաշալի պարտերով, յետի՛ մի պար ո՛չ մինին էլ, աջ կողմ. դարակո՛մ դրոսաթ է Հօրդ աշխերի տեղը, վերցրո՛ այն, Քայց զգո՛շացի, մի գոցե յան կողմինը վերցնէս, նա աշխի թոյն է, իսկոյն կը կոթացնէ, նոյն իսկ առողջ աշխ: Եյնո՛ւտիս լո իսճեմո՛ւնիցդ է կախո՛ւս անվրանգ դոսոս գալը Համերամի գեղեցկո՛ւն Հրապոսիչ թակարթներից: Եթէ կարող էս, Քոլորովն մի մօրենար նրա անկողնին, ոչ մի Հայկացի մի չի՛ր նրա վրայ: Քայց մի թե կարող անալ ո՛ւս. գոնէ աշխարհի ոչ մի նշան շը թողնել նրա մօր: Եյս է ասելի՛ս, այժմ ճանապարհ ընկի՛ր, գնա՛:»

Մերան Համբարձումի Ժերոնիմոս չեղելը և ճանապարհ ընկաւ: Մրա պատուէրները լրի-
 կարարելով Մրան անցաւ Քաղմաթի- պաճապաններ ճիջով. մրա- Համբարձումի ննջարանը
 Քաղեց անէնդէնի արկղը, Հանեց իր Ըօր աշխերի դեղը, փակեց արկղը և կամենամ
 էր յեր դատնալ աշխն ընկաւ- Համբարձումի վրայ, որ անփոյթ ընկած էր անկողնի մէջ.
 նրա ոսկեթել մաղերը զանգո-րներ էին կալմել կամար ո-նիների, լայն ճակարի վրայ
 և առարո-թեամբ թափո-ել ո-տերի վրայ, աշխերը խոշոր էին, այրերը կարմիր մէկ մէկ
 խնչոր, բերանը փոփր, շրթո-նիք վարդի թեր. կարծես Մարո-աթ գործ շէր ո-նեցել և
 ոսկէ գրիչն առել նախշել էր նրան, այնպէս որ նրան դիտողը մոտանամ էր նոյն իսկ
 Հայն ո- ջո-րը: Մրան էլ մոտացաք ժերո-կի պատու-էրը, կո-ացաւ, մի վարդ խոցեց նրա
 էրեւից և իր մարանին դնելով նրա մարը, նրանն ինձն առա- և շրատով ճեռացա-
 ննջարանից:

Հասի- արշալոյսը Քացո-ել էր, էրք ձնվշացած Համբարձումի նոյն-թեան
 Հակառակ շո-ր արթնացաւ: Սէս ինն, կէս արթոնն, նա մրատանջո-թեան մէջ ընկաւ,
 իրեն թո-մ էր, թէ մինը մօրեցել է իրեն, որ մի արարածի շո-նչ գորո-ել է նրա էրեւը, մի
 շրթո-նի վրայ է նրա այրին, որ կրակ կրրած վառ-ո-մ էր: Իսկոյն վէր կացո- անկողնից,
 և կանչեց իր խոտառո-ն նախշիցներին. Քարկացա- նրանց վրայ և առաց. «Ո՞վ է մրել
 այս գիշեր իմ օէնեակը:» Իոլորը միմեանց էրեն նայեցին և աղշած մնացին: Թարո-ճին
 տեսնելով տրանց աղշիւր, Հրամայեց իսկոյն ջո-ր բերել, որ լո-ացո-ի, որովճերէ- էրեն
 այր-ո-մ էր: Իսկոյն անանակո-ո- սափորով ջո-ր մարո-ցին և Համբարձումի ակեց լո-ացո-ել:
 Փանկարծ նկարեց, որ մարանին իրենը չէ, նայեց տեսաւ, որ վերան տրո-աթ է. «Մրա
 գեղեցիկ, որդի Մրամ թագա-որի:» Իսկոյն արի-նը գլո-խը թփեց և ինչապարո-աթ
 գողեց. «Որեմն նա՛ էր, որ տեսայ. այն ի՛նչ թոշո-ն էր, որ յեղ-իցս թոցրի:» Մրա
 ինչպէս Հրաման արշակեց, որ Քոլոր ցօրիւր պարտապարտ-ի Մրամ թագա-որի վրայ պարերաւ մ
 գնալո-:»

Ռատնանի Լրա Գեղեցիկն:

Լրա Հասա- Ժառո-կ Յերո-նո- մօր: Սա բարկացա- վրան և ասաց. «Ի- շկարարեցիր իմ մի պարո-երը, ինչդ է՞նչ յե-տով նշան թողիր, դրանով ոչ միայն վեզ, այլ և ինչ վրանգի ենթարկեցիր: Շամբրամի զօրվերը երկո- օրից այսրեղ կը Լինին վախից որ աղարիս. էս էլ այս Լեռների մեջ թափ կը կենամ:» Լրա Գեղեցիկ «մեկ որդը երկո- արած» գիշեր ցերեկ վայելով գնաց Հեռացա-: Լոա-օրեան արեւը ծագելիս մօրեցա- Ջո-արթի բերդին: Ջո-արթ րեսա- որ ի-ր սերելին վերադառնո-մ է, դեմ վաղեց, գրկեց ո- Համբո-րեց: Եկան րո-ն: Հազի- մի վիշ Հանգարացել էին, Լրան վեր կացա-, առեւով Ջո-արթին. «Լյո ո-րախո-թի-նը ո-րախո-թի-ն չէ, պէտք է շո-քով մեկնենի այսրեղից, Հաց ո-րելո- էլ ժամանակ չը կայ:» Ջո-արթը ասարիկ ո-րախոսաւով, որ իրեն ի-ր Հեթ րանելո- է շրապելո- պարճառն անգամ, չը Հարցրեց և րարա- ցոյց րո-եց դե-ի գանչերը բոլորը բարձրցին Հրեղէն յերի վրայ և արեւը դե- ևս մայր շմրած ճանապարհ ընկան:

Գիշեր ցերեկ ճանապարհ կրրելով Հասան նախ միջնակ և այս ա-ագ եղբօր բերդը և նրանց էլ իրենց գանչերով Հեթրեթն առած շարո-նակեցին ճանապարհը: Վերջապէս եկան Հասան Բերրի, իջան Հանգարանաւո-: Լյոսրեղ աղբի-րներ, վազող ջրեր չը կան, այլ միայն ջրՀորներ և այն էլ այնվան սակա-աջո-ր. որ մարդիկ պէտք է իջնեն մեջը, թասով ջո-րը Լցնեն կո-ժը, այս վաշէին: Երկո- եղբայրները վախեցան իջնել իսկ Լրան աներկի-ղ Համաշայեց: Թոկը կապեցին մեջիւր և իջեցին ջրՀորը: Բայց մինչդեռ նա ջո-ր վաշէլով էր զբաղո-ած, երկո- եղբայրները խորՀո-րդ արին միմեանց Հեթ և ասացին. «Մեր եղբայրը մեծի պարի- պաճել չը գիտէ, սիրո-ն աղջիկը, աճագին գանչը ինչը վերցրեց, Հիմի էլ գնանի րո-ն, ամէն կերպ Հարարանաւո- է, թէ ամէն ինչ ինչն է արել, եկ թողնենի դրան այս ջրՀորի մեջ և Ջո-արթին ո- նրա գանչերն առած գնանի: Թող Ջո-արթը նրանը Լինի ո-մ որ կը գնայ:» Լյոսրեղ ակնջ դրին շար նախանչի շայնին, թողին իրենց եղբօրը ջրՀորի մեջ. բարձր իրենց դանչերը և ճանապարհ ընկան: Ջո-արթը Լալիս էր և չէր ո-զ ո-մ առանց Լրայի որը փոխել, միայն արանի Համոզ ո-մ էին նրան, թէ Լրա ի-ր սովորո-թեան Համեմար որսի է գնացել և կը գայ իրենց կը Հասնի: Վերջապէս երկար ճանապարհ կրրելով եկան Հասան Սո-սո-լ վաղ աճը, որ «կըսո-ի Սինո-է»: Տիրո-ր նարած էր Լրամ թագա-որը և Լո-մ էր իր երկո- որդիներին սևադարձ պարսո-թի-նները, բայց Լրա Գեղեցիկն մարդից չէր Հանո-մ, կրկին ո- կրկին Հարցնո-մ էր, թէ ո- ր մնաց: Մրանի զանազան պարասխաններ էին րալիս, բայց չէին կարող անո-մ գոՀացնել նրան: Գիշերը, երբ Ջո-արթ առանչնացա- ի-ր սենեակը, որ կից էր ի-ր սենեակին, սկսեց Լալ, աղի արցո-նի թափել և երգել:³

Լրամ Ջո-արթի երգը Լալով ինչն էլ արքաա-ո-մ էր և Հիանո-մ նրա երգերի և շայնի վրայ: Լրոդ գիշեր երկո-սն էլ շինան և Լալով ողբաւով անցկացրին:

³Պարսոզ Յերո-նին երգը մոռացել էր:

Այժմ դառնանք Լրա Գեղեցիկին: Աւելի օր վեց գիշեր, առանց մի կտոր Հացի, ընկած մնաց Լրան ջրհորի մէջ: Միայն ջո՛ր խմելո՛ց Հոգին ելա՛ւ, ինչն իրենից կերանո՛ւղեց, ընկա՛ւ: Յանկարծ որդեղից որ էր մի Հարո՛սք վաճառական (բաղրկան), խնձաբին բեռները ջորինէրի վրայ բարչած, եկա՛ւ իջլանեց այս ջրհորի մօր: Օտանէն իսկոյն ջրհոր վաղեցին, որ թէ իրենց ծարա՛ւ յաղեցնէն և թէ դրասորներին ջո՛ր ցան: Թողը կաղեցին մինի մէջէը և իջեցրին ջրհոր: Կրթ սա իջա՛յս յարկը ցեասա՛ որ մի մարդ կայ այնպէզ, չայն ցո՛ւց ընկերներին, թէ մի մարդ կայ այնպէզ: Ո՞ղջ է թէ մեռա՛ծ, Հարցրին: Ոչ ողջ է, ոչ մեռա՛ծ, պարասխանեց նա: Շո՛ք արա, ասացին, մէջէր թողը խնդիր, նրա մէջէը կաղիր խշեկնի Հանէնի: Մա ել կաղեց, խշեցին Հանեցին, ցեասն որ մաճո՛ւսն նժարի մէջն է: Լ՛իլ ջո՛րին մո՛րին չը նայեցին, մէկը երկո՛ւրը վաղեցին իմաց ցո՛ւցն վաճառականին, թէ այսպէսի մի մարդ Հանեցինի ջրհորից, Հոգո՛ւ Հեց է, ինչ կը Հրամայէս: Վաճառականն էլ որները Հանել Հանգստանո՛ւմ էր, էլ կօշկի մօշկի չը նայեց, բո՛քիկ վաղեց, եկա՛յս ցեասա, որ մի անման գեղեցիկ ցղայ կիսամեռ ընկած է: Իսկոյն սկսեց բժշկել, վերայից սո՛րը խնդեց կոճակներն արչակեց Լա՛ւ կերակրներով ո՛ժի բերեց և խօսեցրեց: Վաճառականը Հարցրեց նրան, թէ ո՛ւմ որդին էս, ո՛վ էս, ի՞նչ մարդ էս: Լրան նրան պարասխանեց. «Ի՛մ պարմո՛ւթի՛նս շար երկար է, ժամանակ չկայ բո՛լորը չեզ պարմելո՛ւ, միայն թէ էս Մինո՛ւէ, խղափի գա՛սակ էմ, եթէ անցնելո՛ւ էս այդ ցեղով ինչ Մինո՛ւէ չգիր:» Տեաս՝ վաճառականը, որ սա չի կամենո՛ւմ յայտնել ի՛ր ով Լինելը, մերկացրեց նրա սո՛րը և ցեասա, որ սկսեց օժ ցատելով գրո՛ւթ է. «Հայաստանը ցիրոզ թագա՛որ Լրամ:» Վաճառականը աղջեց և ցարչա՛ս ասաց. «Լյո սո՛րը չեզ ո՛րդեղից, ցո՛ւ կամ ա՛սպակ էս, կամ Լրամ թագա՛որի որդին. մի գո՛ցէ Լրա Գեղեցիկը Լինիս, երեսիցը Լոյս է կաթո՛ւմ:»

- Եթէ ինչ Մինո՛ւէ Հասցնէս մեծ պարգևներ կ'սրանաս ասաց Լրան:
- Աչքիս վրայ, պարասխանեց վաճառականը և անմիջապէս կարգադրո՛ւթի՛ններ արա՛ւ ճանապարհ ելնելո՛ւ:

Հար չը բաշեց ցեանցին Հասան Մինո՛ւէ, իսկոյն Լրա Գեղեցիկն առանց մի որե՛ւթանի, նոյնիսկ Ջո՛ւարի վրայ ո՛ւղարկո՛ւթի՛ն ցարչնելո՛ւ վաղեց գրկեց Հօրը և բացականչեց. «Ի՛րել էմ աչքերիդ ցեղը, թող որ բժշկեմ:» Ե՛ւ անմիջապէս աժեց ցեղը աչքերը: Վայրկանս բար Լոյսը բղիաց նրա աչքերից, երեքասարդացա՛ւ և աշխոյժ եկա՛ւ վրան: Հայր և որդի միմեանց փարեցան և այլ՛ւս սաճման չը կար նշանց ո՛րախո՛ւթեան: Սրանց չայնն առնելով վաղեց եկա՛ւ Ջո՛ւարի ո՛ւ փաթո՛ւց Լրային: Լրամ գրկեց երկո՛ւրիս և օրհնեց:

Ամբողջ գիշերը ուրախ-բեամբ անցկացրին: Երբ լոսացաւ, դո՛ւրս նայեցին փեռան, որ շրջակայ լեռները զինո֊որներով բռնո֊ած էն, իմացան, որ Համերամ թագո֊ձին աւագին բանակով եկել պաշարել է Սինո֊էն: Երա Գեղեցիկը փառ փասներկո֊ օր ո֊շացած լինելով Համերամը միջոց էր ո֊նեցել այդ֊ան առաջ գալո֊:

Հայր ո֊ որդի սկսեցին խորհել իրենց անելի՜ք մասին:

«Առ դարձեալ թո֊րս ասաց Երամ անցիր զօր ձերին զլո֊խը և գնա վաներ նրանց այդ մեր ազար լեռներէջ:»

— Ո՛շ է, Հայրիկ, ո՛չ էս, ո՛չ ի՛նչ թո֊րն ո֊ զօրձը կարող են՜ մի բան անել, մինչև մեն՜ կը պարտաստո֊ին՜ նա կը մտնի մեր խղա՜ր և մեր բոլորին գերի կը փանի:

— Եղա ի՛նչ անել, Հարցրէջ Երամ թագա֊որը:

— Գո֊ Հանգիստ կայ փեղդ, թո֊րդ ո֊ զօրձդ պաճիր միայն ինչ թոյլ փո֊ր մեկնակ, անկէն գնալ անշամբ բանակցել նրա ճեղ:

— Երբէ՜՛ք, պարտախանէջ Երամ, պարզ է, որ նա ձեզ փրկելո֊ Համար է եկել, և եթէ դո֊ յե֊մն ընկնիս նա այլևս ձեզ չի փայ. ձեզ կառնէ կ'երթայ:

— Լա֊ է, Հայրիկ, ին՜ս գերի լինեմ, ին՜ս իմ ազգը, ին՜ս կորչեմ, ին՜ս Հայոց գաճն ո֊ Հայոց զօրձը:

— Ծանր է այդ զոճը, ասաց Երամ թագա֊որը, սակայն պիտի անել, դնա՛, թող օրճնո֊թի֊ններս ձեզ կաճան լինին:

Ելո֊ Երան ո֊ ելեառն գլխա֊որ զինո֊որներով ո֊ղո֊որո֊եց դեպի Համերամի բանակը: Մի բարձր բլրի վրայ Համերամ թագո֊ձին վրան էր խփել և այնտեղ փեղա֊որո֊ել: Եյնտեղից շարո֊նակ դեպի՛ Սինո֊է էր նայո֊մ, որ փեռանի թէ ո՜վ է գալիս, կամ ինչ աղերսո֊մ է ընկել Սինո֊էի մեջ: Յանկարծ նշմարեց որ երևանի շափ զինո֊որներ դեռի ի֊ր բանակն էն գալիս, ճեղտեց փեռա֊, որ նրան՜ անկէն էն, Հրամայեց որ նրանց դիմա֊որեն ո֊ առանց վնասելո֊, ապաճով ի֊ր մօր բերեն: Ջինո֊որները գնացին ո֊ կարարեցին Համերամ թագո֊ճո֊ Հրամանը: Երբ ա֊ելի մօրեց Համերամ թագո֊ճին ախա֊ Երա Գեղեցիկն մի եր֊ոյթով ճանաչեց նրան, ո֊ խելագարո֊ած ընդառաջ գնաց նրան, ո֊ բռնեց յեո֊ ասնջը:

«Գո֊ վայր իջի՛ր, ասաց Համերամ Երա Գեղեցիկին, իսկ ի՛նչ զինո֊որներդ թող անմիջապէս վերադառնան, բարե֊էն իմ կողմից Երամ թագա֊որին և ասէն, որ էս գոճ էմ ձեզ գերի ո֊նենալով, թող ին՜ը ի֊ր գաճին փեր մնայ:»

Ջինո֊որներն իսկոյն յեղ դարձան գնացին: Եղա յաղթական փողերը ճնշեցին և Համերամ Երային առաժ դարձա֊ դեպի Վան:

Երեկ երկար ու չի՞՞ գրարենէր անցան աննկարելի կերպով Համերամի ու Լրայի Համար, սակայն այդ երեկ գրարեն երեկ գրարենուց Լրամին և մանա-անդ Ջո-արբին: Աւջա՛վէս արան՛՛ մի նամակով յայտնեցին Լրային իրենց թախի՞՞ն ու կարօքը:

Երբ կարդաց Լրան նամակը, արեւն արցո-ն՛՛վ թափեց աշ՛՛վէ ընց: «Հարամ եղա- ինչ ասաց, այս երկրի Հացն ու ջո-րը, ես պէտք է վերագտնեմ»:

Համերամ թագ-ճին շար զգո-շո-թեամբ էր պաճո-մ նրան և մեծ Ըսկոզո-թի-ն ունէր, սակայն Լրան կարողացաւ ծայրո-սած փախչել, գնալ Ըօրն ու Ջո-արբի մօր: Սրանց ուրախութեան շահ չկար, եօթն օր եօթ գիշեր Հարսանի՛՛վ արին, Լրային ու Ջո-արբին պակեցին:

Այս բոլոր ուրախութի-նն է ի մէջ Լրան շմո-սացաւ, որ Համերամ վրեժխնդրի է լինել ու, ուսրի և սկսեց պարերազմի պարասարո-թի-ննէր փրկել: Փամանակը աշո-ն էր ու չմե-կաւ ու այդ շորս ամսո-սայ մէջ Լրա Գեղեցիկը ի- բոլոր պարասարո-թի-նը փրկեաւ: Եւ երբ «գաշտերի շո-շանները բացուեցան ու ծառերի ոսրերը արթնացան», ին՛՛ն էլ արթնացաւ և բանակն առա՛՛ծ դէպի Սան Գնաց: Գե-կա Ըսնապարճը շանցած, Լրայինէր Հանեց և իմացաւ, որ Համերամ թագ-ճին էլ իրեն վրայ է գալիս: Սա գալով, սա գնալով, Սառո-նի տաճանո-մ բո-նո-ւցան և սկսեցին պարերազմել: Լրա Գեղեցիկը ջարդելով թշնամիներին իշեց մինչև Սանի սաճանը: Օտի անին մի վաղա՛՛վ կայ Լիւթաթ անո-նով, այսրեղ Համերամ ասարիկ նեղ ու-ելով ի-ր բոլոր ուժերը Հա-սիւց և Հրամայեց Հայոց ամբողջ բանակը արի անց կացնել: «Միայն, ասաց նա, զօրն գլխա-որին, որ երկար մալերով, բարձրաճասակ և անման մի երիտասարդ է, շապանէ՛՛ի, այլ կենդանի ինչ մօր բերէ՛՛:» Սորից սկսո-ւց պարերազմը, ա-ելի կարողի լան երբէ-իցէ: Աշտերը արեւն Լցո-սած կո-ո-մ էին, առանց նկարելու, թէ ո՛՛վ է սարողը, ո՛՛վ մեռնողը: Այս իրարանցման մէջ ընկաւ և Լրա Գեղեցիկը նրա զօրէր կարողութեամբ սկսեց արեան վրեժը լո-ծել: Բայց շո-րով յո-սաճարո-ւելով թողեց փախաւ: Պարերազմի գաշտը անթի- գիակներով մնաց Համերամին: Անճամբեր սպասո-մ էր Համերամ, որ նրա զօրականները ու է ուր չէ կըբերեն իրեն Լրա Գեղեցիկն սակայն նրա յոյսերը ի դէ-կա և էլան, ո՛՛չ ո՛՛վ չկարողացաւ մի փեղեկո-թի-ն փալ Լրայի մասին: Ուսրի ին՛՛ն անձամբ կամեցաւ պարել պարերազմի գաշտը և իմանալ, թէ Լրան ընկե՛՛լ է վաջաբար, թէ փախել որպէս թո-լամորթ: Մնաց- Հալարա-որ գիակներ ինչով, թո-ա- արեան վրակներ զրայով կանգնեց մի Հսկայ գիակի առաջ, յառա՛՛ծ նայեց նրան և Հառաշելով Հրամայեց, որ պալար փանէն: Իսկոյն կարարեցին նրա Հրամանը: Համերամը երեկ օր շարո-նակ նստած Լրա Գեղեցիկ գիակի մօր, գրկախառնո-մ էր նրան ու ողբո-մ: Երեկ օրից յետոյ աշտերը ծով կրրած Հրամայեց, որ վերցնեն և փանեն թաղէն: Եւ վերցրին, մեծ շտով թաղեցին Լրա Գեղեցիկին: